

Shirley C.

116 Adm

10

С. ГАЙДУЧОК

ПІВ СТОЛІТТЯ СОКІЛЬСЬКИХ ВИДАНЬ

Інвентар

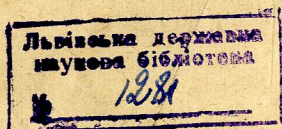
*Знакомство з наукою
Гайдука С. Г.
на виставці перш. Всесою.
19. III. 1938
Високовський*

Львівська
АН УРСР

Л Ї В І В

1937 Р.

ВІДБИТКА ЗІ „СОКІЛЬСЬКИХ ВІСТЕЙ“

~~2146~~

В календарі «Вістий з Запорожа» на 1914. р. в статті «Двадцять літ «Сокола-Батька» пише професор І. Боберський ось що: в р. 1886. писав інженір Василь Нагірний в «Батьківщині» про пожежні товариства. В р. 1887. затвердило намісництво його устав пожежного тов. «Сокіл».

Рік 1887, як він далеко від нас. А переді мною лежить цей пожевклиий устав друкований етимологією і каже слідкувати за кожним виданням, зв'язаним з діяльністю сокільських товариств протягом тих п'ятдесяти літ. Повстають питання: хто працював над тими виданнями, які вони були, який рух викликували, кільки їх було, чим прислужилися? Вони ж частина сокільського життя, сокільської думки і праці.

Тому пригляньмося їм:

2146
1. **Статут Товариства охотничої сторожі огневої «Сокіль»** вь формат аркуш, фоліо 3 ст. Ні друкарні, ні видавця, ні року нема. Видав його Василь Нагірний в 1887. р. як це знаємо з «Батьківщини» з 1887. року й як він це стверджує в: «З моїх споминів», Василь Нагірний, Львів 1935. На ст. 44. пише він: «Зладив я та оголосив друком відповідний статут і невеличку інформацію, як братися до їх заснування. Я заснував таке товариство «Огневої сторожі» в громаді Рудню коло Львова... Намісництво прийняло цей статут до затверджуючої відомости і на цьому статуті заснувалося кілька таких товариств в краю». На тих статутах заснувався «Сокіл» в 1891. р. в Купчинцях, п. Тернопіль. В кількох примірниках цей статут Нагірний видрукував — не знати. Цікаве однак це, — як подає там Нагірний — що поляки за його дозволом переложили статут на польську мову і намісництво затверджувало польські товариства, а українські відкидало. В громадянстві не було кому за тим постояти, бо навіть молодь духовно-

го семінара, яка приготувлялася до праці на селі, відносилася, по словам Нагірного, неохотно до справи протипожежних товариств. Як виходить, цей перший статут не сповнив покладаних надій.

Другий, що розробив видавничу діяльність, це Володимир Лаврівський. Він видає кілька дрібних видань вже по основанню руханкового товариства «Сокіл» у Львові.

2. **Устав гімнастичного товариства «Сокіл» — 2. Устав союзу сокільських товариств гімнастичних** прийнятий Міністерством Внутрішніх Справ з 26. 7. 1893, виданий 1894. р. у Львові. Друковано 1.000 примірників. Ст. 18, форм. 16⁰, брош. нів львівського Сокола. Текст уставу це переклад з чеської мови зладжений В. Лаврівським.

Устав виданий для внутрішнього вжитку членів львівського Сокола.

3. **Порядки діяльності домашній, науковий, прогульокъ и книговиѣ товариства гімнастичного «Сокѡль»** у Львовѣ зладивъ Володимиръ Лавровскій, Львів 1894., накладом товариства, ст. 46, форм. 32⁰, брош. друк. 1.000 примірників. Є це правильник поступовання на загальних зборах, про обовязки членів старшини, правильник прапора, однострою, правильник для кружка провідників вправ, правильник для прогульок. — Цей наклад відступила старшина В. Лаврівському й він вмістив у своєму календарі на р. 1895.

4. **«Сокѡль» — календарь на р. 1895, зладив Володимиръ Лаврѡвскій** — Львів 1894., накладом автора, ст. 67+46, форм. 32⁰, брош.

Цей календарець подає в першій частині, поза календарною частиною, проект сокільського однострою, хроніку товариства «Сокіл» і спис Виділу та членів Сокола у Львові, літопис України, прикази до рядових вправ. В другій частині подає «порядки діяльності» т-ва «Сокіл». Ця частина

друкована коштом товариства. Обговорює порядок домашній, науки вправ, порядок прогульок і бібліотеки.

Найважливішою частиною цього календарця — це прикази до вправ рядових. Був це наш перший впоряд від 1848. року і користувалися ним не тільки Соколи, але й Січи д-ра Трильовського.

5. «Сокіль» — календарь на р. 1897, зладив Володимиръ Лавровскій — Львів 1896, накладом автора, ст. 78, форм. 32^о, брош. Поза календарною частиною й оголошеннями є там передне слово про життя львівського «Сокола», історичний літопис, регулямін сокільського однострою, новелька Сильвестра Яричевського «Було їх двох» та устав добровільної вогневої сторожі «Сокіл». — Характеристичне, що цей статут переробив д-р Трильовський для т. зв. самостійних «Січий», до чого він сам признається (гл. «Громадський Голос» ч. 19. 8. V. 1901, стаття «Засновуйте Січи»).

6. Володимир Лаврівський — Устав добровільної сторожі вогневої «Сокіль» — Львів 1896, накладом автора, ст. 10, форм. 32^о, відбитка з календара на рік 1897.

7. «Руський Сокіл» — календар на рік 1899, зладив Володимир Лаврівський — Чернівці 1898, накладом Т-ва «Руський Сокіл», ст. 61+31+6+60 і 24 образці, форм. 32^о, брош. Поза календарною та інформаційною частиною має в змісті передмову, в якій автор завзиває закладати пожежні товариства під назвою «Сокіл». Є там устав гімнастичного товариства «Руський Сокіл», устав союзу сокільських товариств гімнастичних, інформації як заснувати товариство добровільної вогневої сторожі «Сокіл» та пожежництво — підручник для руських вогневих сторожей.

Як бачимо, то він вже дає нам перший підручник протипожежної оборони й перший устав

сокільського Союзу. Основні праці для ведення товариств. Союз не ввійшов однак у життя.

З тих календарців, з поодиноких ділів робить він ось які відбитки:

8. Володимир Лаврівський — Прикази до вправ рядових — Львів 1898, накладом автора, ст. 26, форм. 32^о, брош.

9. Володимир Лаврівський — Пожарництво (підручник для руських вогневих сторожей — після чеського підручника Титуса Кришки) — Чернівці 1898, накладом автора, ст. 60+24 образці, форм. 32^о, брош.

10. Володимир Лаврівський — Устав гімнастичного товариства «Руський Сохіл» і устав союзу сокільських товариств гімнастичних — накладом товариства 1898, (мабуть Чернівці), ст. 31, форм. 32^о, брош.

Всі ці видання авторства Лаврівського, це скромні ластівки, що натрапляли на непригожу атмосферу в нашому громадянстві. Лише зрідка основувалися протипожежні товариства, які користали з його праці. Всежтаки він дав підстави до змістової праці своїми підручниками так у Соколах, як Січах, що по 1900 році стали масово закладатися по наших селах. З його переписки з д-ром Кир. Трильовським знаємо, як придалися його підручники для Січей. Крім цього в звязку з рухом гор, що їх впровадженю в школах, а які стали ширитися і серед молоді, що опускала школу, видав Лаврівський ще два підручники до англійських гор:

11. В. Лаврівський — Копана (Association football) після Осипа Кленки, накладом автора, — Львів 1900, ст. 18, форм. 16^о, брош.

12. Володимир Лаврівський — Lawn tennis після Осипа Кленки, накл. автора — Львів 1900, ст. 16, форм. 16^о, брош.

Так Копана як і Лявн тенніс, це правила до цих гор. Тому, що молодь наша далеко пізніше стала інтересуватися обома грами, поважнішого впливу на розвій тих гор серед нас обі брошури не мали. До видань Лаврівського можна ще завважити, що не можна подати висоти накладу в примірниках. Беручи однак під розслід тодішні відносини, то не появилися вони більшим накладом як по 500 примірників. Одною ще гідною завваги: календарці на рік 1895. і 1897. друківані етимольогією за виїмком »приказів вправ рядових« в кал. на 1895, що друківані фонетикою. Календар »Руський Сокіл« і відбитки та дальші видання друківані фонетикою (Копана і Лявн тенніс драгоманівкою).

13. **Статут пожарної філії товариства гімнастичного »Сокіл«** (на основі Мін. В. С. з 12. X. 1900, ст. 15, форм. 16⁰, брош. — Потреба закладання протипожежних товариств по селах, викликала його видання десь в р. 1902, бо в цьому році почали повставати перші протипожежні філії по селах. До р. 1914. видруківано цей статут у кількох виданих поверх 5.000 примірників. За цим промовляє те, що до р. 1914. було 550 сокільських гнізд. Кожне з них використовувало бодай 5 примірників статуту.

Організаційні потреби викликали появу брошури:

14. **»Бодрімся«** (в справі оснóвування сокільських товариств) — Львів 1902, накладом С-Б., ст. 7, форм. 16⁰. Відбитка з часопису »Руслан«. Обговорює справу: чи закладати самостійне товариство, чи філію львівського »Сокола».

Потреби сільських гнізд викликали появу:

15. **Н. Сіяк — Вправи. Випуск I. Рядові вправи і похід (муштра)** — Львів 1904, накл. »Сокіл«, ст. 38. форм. 4⁰ арк. літо-

графоване 500 примірників. Впоряд цей опертий на австрійським військовим впоряді. Він обіймає впоряд для однієї чети. Для орієнтації подає німецьку термінологію. Заразом маємо вказівки, як має виглядати порядок у поході.

16. Устав гімнастичного товариства «Сокіл» у Львові існуючого на підставі рішення ц. к. мін. внутрішніх справ з 26. 7. 1893, 12. X. 1900. і з 9. 3. 1904., ст. 8, форм. 16⁰, брош., друкований по зміні статуту для вжитку членів товариства. Як побачимо, то статут змінювали ще кілька разів. Люди занадто привязували вагу до формальних сторінок ведення товариства. Особливо було це за головства А. Будзиновського.

17. І. Боберський — Забави і гри рухові — Львів 1904, ст. 31, форм. 8⁰, брош. Автор видав власним коштом у хосен львівського Сокола. Це перший з підручників, що їх написання і видання поставив собі за ціль автор. В тому підручнику подає нам автор 57 народніх гор і забав. Видав 1.500 примірників. Підручник був тоді дуже на часі, бо в нашій народній школі уможливив учителеві попровадити з дітворою правильні гри. Користалися ним і в середніх школах та й у наших руханкових товариствах. Автор допоміг відродженню народніх забав і гор, та зробив з них виховний чинник. Не дивниця, що вийшло 4 (з американським 5) видань цього підручника по нинішній час.

В звязку з поширенням протипожежних товариств, появляється брошура:

18. Щербовський-Кахникевич — Пожарництво — Львів 1904, накл. т-ва Сокіл (теперішній С-Б.), ст. 37, форм. 16⁰. В ньому заподана протипожежна оборона по селах, наука єї вправи і протипожежне приладдя. Друковано 3.000 примірників. Він виповнював зміст праці в сільських гніздах. Ко-

ристувалися ним і самостійні «Січи».

19. Звіт старшини філії львів. тов. гімнастичного «Сокіл» в Станиславові 1905 — накладом товариства, ст. 18, форм. 8⁰. Подає нам звіт з діяльності старшини за час від 15. 3. 1904. до 15. 4. 1905. так у місцевому гнізді, як і звіт про працю в повіті. Є звіт касовий, звіт комітету будови «Сокільні» і виказ жертв на будову «Сокільні» та спис членів. Звіт є причинком до історії укр. сокільства і показником жертвенності нашого громадянства в тодішньому часі.

20. І. Боберський — Забави і гри рухові часть II. (вісімнайцять мячевих гор) — Львів 1905, накладом товариства «Сокіл» у Львові, ст. 29, форм. 8⁰, брош. Автор подає нам передусім народні мячеві гри від цілянок аж по гильку. Користувалися підручником особливо середні школи. Друковано чи не 1.500 примірників.

21. Н. Сіяк — Рядові вправи (муштра) для сокільських товариств (в скороченню) — Львів 1906, накладом тов. «Сокіл» (С-Б.), ст. 7, форм. 16⁰. Це скорочений впоряд того самого автора. Правдоподібно із зростом числа гнізд, а було їх вже на початку цього року 250, зайшла konieczність цього видання. Наклад 3.500 примірників. В цьому році і «Сокіл» Стрий видав впоряд. Ізза помилок, які там були, заборонено Стриєві розповсюджувати його. Стрий прислав своїх 800 примірників впоряду, а йому вислано впоряд Н. Сіяка.

22. «Пісня пожарних Соколів». Як із звіту Сокола на 1906. р. знаємо — це наклад Сокола у Львові в р. 1906, ст. 3, форм. 16⁰. По інформаціям Ярославенка — слова уложив І. Боберський, мелюдію підібрав Ярославенко. Друковано 1.500 примірників. Є це свого роду гимн соколів-пожежників.

23. І. Боберський — Забави й гри рухові часть III. Копаний мяч — Львів 1906, накладом т-ва

»Сокіл« у Львові, ст. 36, форм. 8^о, брош. Видано 3.000 примірників. Підручник причинився у великій мірі до поширення цієї англійської гри серед нашої молоді середніх шкіл. Незвичайно проглядно й жерельно написаний, з 32 образками та дбайливо виданий ще по війні 1914—20 рр. ішов між наші дружини копаного мяча.

24. Звіт товариства гімнастичного »Сокіл« у Львові за 1906 рік. — Львів 1907, наклад. тов. »Сокіл«, ст. 40, форм. 16^о, брош., подає огляд праці в »Соколі-Батьку« в 1906 р., як також огляд праці краю й спис членів. Є там розділи про працю організаційної, технічної секції, рухові вправи, пожарну комісію, кружок пожарних інструкторів, економічну секцію, сокільський базар, забавову комісію й рахунковий звіт за 1906 рік. Число виданих примірників 500.

25. Сурмові сигнали сокільських товариств — Львів 1908, наклад. »Сокола« у Львові, ст. 8., форм. 16^о, літографовано 500 примірників. Сигнали для пожежників на сурму й свиставку. Сигнали укладав Ярославенко. Треба знати, що до цього часу в нас не було на сурму сигналів.

26. Д-р Лев Лопатинський — »Пожар«, комедійка з сокільського життя, накладом »Сокола« 1908, ст. 37, форм. 8^о, брош. Написана на замовлення »Сокола« автором, що згинув під Яновом в р. 1914, як австрійський поручник. Грав її театр львівського Сокола. В краю більшого успіху не мала. Примірників друкано — 3.000.

27. Звіт філії львівського товариства гімнастичного »Сокіл« в Тернополі за рік адміністративний 1907 — Тернопіль 1908, ст. 16, форм. 8^о, брош. У звіті поданий склад старшин, короткий перебіг праці, рахунки: касовий і будови дому, спис гімнастичних приладів, жертводавців і спис членів.

28. **«Соکیلські Вісти»** як додаток при **«Свободі»** від 3. 9. 1908. до 5.8. 1909. (18+31 чисел) відтак при **«Народнім Слові»** від 12. 8. 1909. до 30. 12. 1909. Чисел 21. Друкувалися вони на пів сторінки при **«Свободі»** й **«Народнім Слові»** на сторінку або дві. Були лучником між **«Соколом-Батьком»**, а гніздами, а заразом були агітаційним середником за закладанням соکیلських гнізд в тих селах, де їх не було. Вони популяризували сокілство серед широких селянських мас. Подавали вістки з соکیلського і руханкового життя, як також і тодішнього молодого спорту. Найбільше праці в них вкладали І. Боберський і С. Горук.

29. **Бб. «Свобідні вправи» ч. 1. Вправи вільноруч Сандова**, опрацьовані до прилюдного виступу. Вид. Сокіл — Львів 1906. Літогр. 200 прим. Виконали їх члени С-Б на прилюднім виступі під проводом начальника Т. Поліхи, який відбувся у львівській Фільгармонії 5. 6. 1906. Вправи лучилися в одну цілість.

30. **Бб. — Свобідні вправи** для пожарних **«Соколів»** — Львів 1908, наклад С-Б. І. наклад, літографоване. Бб, це І. Боберський.

31. **Бб. — Свобідні вправи** для пожарних **«Соколів»** — Львів 1909, (II. наклад), літографоване. Ст. 4, форм. 8°. Примірників 200.

Це спроба притягнути пожежників до збірних вправ. До того послужили й дальші складанки. Вправи 4-рухові. Рухи рамен у злуці з рухами ніг.

32. **Бб. Прилюдні вправи ч. 3. — Вправи спмсою.** Львів, 1909., накл. С-Б, літографоване, ст. 10, форм. 1/4 арк. Примірників 300. Сам автор писав до літографії. Вправи були улюблені на селі, бо повні розмаху. Уклад: чотирорухові.

33. **Бб. Прилюдні вправи ч. 4. — Вправи топірцем**, Львів, 1909., накладом С-Б літографоване,

ст. 12, 1/4 арк. Вправи також чотирорухові. Вони заповнювали ту люку, яку відчували сільські гнізда, коли мали виступати до прилюдних вправ на фестинах і т. д. Заразом вироблювали замилювання до спільних виступів і збірного руху. До цього польський селянин не був здатний. Видано 200 прим. Тому однак, що літограф зробив злу відбитку (текст починався від послідної сторони) зроблено другий наклад в р. 1910, який уживано. Цей наклад 500 прим.

34. Альфред Будзиновський — Туристка — Львів, 1909., накладом автора. Ст. 16, форм. 8⁰. Це poradник для мандрівників. Будзиновський був пропагатором мандрівництва так в сокілстві, як громадянстві. Примірників мабуть 500 друківано, як відбитку з «Діла».

35. І. Боберський — Впоряд — Львів, 1909, накл. тов. «Сокіл» у Львові, 2000 примірників, ст. 58, форм. 8⁰ брош. Образців-знімок 30. Методичний підручник навчання впоряду. Праця жерельна, добре унята методично. Видання старанне. Ще нині не стратив підручник на своїй методичній вартості. Автор дав свої гроші на видання. Так само і на ситківку.

36. І. Боберський — Забави і гри рухові, часть IV. Ситківка. Львів, 1909, накладом тов. «Сокіл» у Львові, ст. 47, форм. 8⁰ брош. 9 юбр. Дуже приступно автор познакомлює нас з грою. Підручником користувалися наші початкуючі грачі вже в повоенних (1914—1920.) часах. Автор дав почин до плекання цієї гри в нас. Він то дав почин збудувати наш перший прилюдний тік перед Акад. Домом у Львові в 1908. р. Примірників 500.

37. Звіт гімнастичного товариства «Сокіл» у Львові за рік 1908, накладом «Сокола-Батька» р. 1909. 29. XI., ст. 41. форм. 4⁰. Цей звіт подає огляд праці «Сокола-Батька» у себе й огляд пра-

ці краю. Є там спис руханкових і пожежних товариств з коротким звітом діяльності. Закінчує списом членів «Сокола-Батька». Друковано 1.500 примірників.

38. **Ноша Сокола-пожарника** — літографоване, ст. 6. форм. 1/4 арк. Видання С-Б так, як це писав С. Горук. Треба його зачислити під 1909. р., бо в звіті за 1908. р. а віддрукованим при кінці 1909., маємо знимку приписового однострою пожежника.

39. **Звіт Сокола-Батька за 1909. рік**, накладом Сокола-Батька, ст. 24, форм. 4^о. Звіт подає відомости про роботу С-Б у всіх секціях. Також подає звіт з праці для краю. Друковано 1.500 прим.

40. **Прапор** — накл. товариства «Сокіл» у Львові, ст. 8^о. Без року видання, та здається мені, що належить його тут примістити. Брошурка подає вістки про значення прапору, регулямін прапора, спосіб посвячення, вручення та ношення прапора. Вона опрацьована С. Горуком. Друковано 500 прим.

41. **Устав руханкового товариства й огневї сторожі «Січ», філії львівського товариства гімнастичного «Сокіл»** на підставі рішень ц. к. Мін. спр. внутр. з 13. IV. 1906., ст. 8, форм. 16^о. Видано з початком 1910. р.

У звязку з резолюціями просвітню-економічного конгресу видав С-Б цей статут. Його віддруковано 2000 примірників та оснований на них 370 товариств. Мимо резолюцій просвітню-економічного конгресу в 1909 р., закладання філій під назвою «Січ» викликало бурю нападів Др. Трильовського на сокільську організацію. Назву «Січ» уважав він за свій монополь, хоч уже при оснуванні львівського «Сокола» в 1894. р. були голоси за назвою «Січ». Села домагалися від С-Б, щоби закладав товариства з назвою «Січ». На конгресі д-р Трильов-

ський не протестував проти цього, хоча був на конгресі.

42. **»Вісти з Запорожа«** видає **»Сокіл-Батько«** з днем 1. І. 1910. як двосторінковий додаток до **»Нового Слова«**. В р. 1910. вийшло 52 числа при **»Новім Слові«**. Від січня 1911. виходять **»Вісти з Запорожа«** — часопис руханкових і пожарних товариств — як місячник. Формат 4°. По день 8. VIII. 1914. було п'ять річників у 97 числах. Деякі числа були поширені, як спеціальні, прим. числом здвигових вправ, число американське і т. д. Увесь час фігурує, як відповідальний редактор місячника С. Демидчук, навіть тоді, як перебував в Америці... Додатком до **»Вістей з Запорожа«** був **»Пластовий табір«** почавши від лютого числа 1914. р. Видання і редагування часопису виконували І. Боберський і С. Горук. Друковано пересічно в 1500 примірниках.

43. **Бб. Правила до гаківки Носкеу Відбитка** з **»Вістей з Запорожа«**, число 15. з 7. мая 1910., ст. 2., ф. 4°. Автор приготував підручник до гри в гаківку на траві і видав на початок правила до цієї гри. Грати її пробували учні обох українських гімназій у Львові від 1909. р. 200 прим.

44. **Касовий звіт філії львівського товариства гімнастичного »Сокіл« у Станиславові.** — Станиславів 1910, накладом товариства, ст. 13. форм. 8°. По за касовим звітом від 1906. до 1909. і від 1909. до кінця 1910. р. маємо виказ жертв на будову сокільні, як також спис членів. Люди жертвували на будову сокільні і по 1000 корон.

45. **Іван Боберський: Лавчина і щєблівка.** Львів 1910, наклад. **»Сокола-Батька«**, ст. 16. форм. 8°, брош., образків 6. Гроші на видання дав автор. Оригінальна праця про вартість тих двох приладів для ведення правильної руханки. Автор використав у тій праці досвід із

свого побуту у Швеції в 1907. р. Видання старанне і з смаком. Підручник причинився до впровадження обох приладів у наших школах.

46. Бб. Прилюдні вправи, ч. 2. Вправи вільноруч, Львів 1910, III. наклад С-Б, літографовано 500 примірників, ст. 7, форм. $\frac{1}{4}$ арк. В звязку з наміреним Краєвим Здвигом вправи для сільських гнізд.

47. Іван Сохацький: Прилюдні вправи, ч. 5. Вправи вільноруч, Львів 1910, наклад С-Б, літографоване, ст. 9, форм. $\frac{1}{4}$ арк. Видано 500 прим.

Вправи чотиротактові, виконувані на прилюдних виступах С-Б, як і прилюдних виступах учнівських спортових кружків. Боберський спонукував і других заспокоювати потреби сокільських гнізд.

48. Бб. Прилюдні вправи, ч. 6. Вправи хоруговцями, Львів 1910, 500 примірників, наклад С-Б літографоване, ст. 15, форм. $\frac{1}{4}$ арк.

Чотиротактові вправи для члениць сокільських гнізд на здвиг в 1911. р. Вправи ізза своєї ефектовности були улюблені на виступах.

І даліше виконує Боберський підготовчу працю, аби дати вправи на здвиг. З початком 1911. р. він пише:

49. Бб. Примітки до прилюдних вправ ч. 2. Львів 1911, наклад Сокола-Батька, літографоване, ст. 8, форм. $\frac{1}{4}$ арк., подає там приклад, як виходити до прилюдних вправ, поучення для начальника, а також пісні, при яких треба вправляти. Пісні дібрані своїм виховним змістом. Прилюдні вправи ч. 2. і примітки до них вийшли щераз в 1911. р. разом як 4, наклад прилюдних вправ: ч. 2. в 500 примірниках.

50. Бб. Прилюдні вправи ч. 7. Вправи палицями, Львів 1911, 300 примірників, I. наклад С-Б, літографоване, ст. 7, форм. $\frac{1}{4}$ арк. Чотиротактові

вправи, що їх виконували на здвизі в 1911. р. міські руховики. Маємо тут такі образи: меч, списа, друк, рушниця, ратище.

51. Бб. Прилюдні вправи ч. 8. Вправи ручником. Львів 1911, I. наклад С-Б, 300 примірників, літографоване, ст. 12, форм. $\frac{1}{4}$ арк. Ці вправи виконували міські руховички. Вправи чотиротактові повні жіночих мягких і привабливих рухів.

Слід додати, що всі ті складанки вправ приходилося Боберському самому писати до літографії. Досвідних руховиків замало було, що могли б його виручити в укладанню вправ.

52. Сень Горук: На соколиних крилах, poradnik для «Соколів» і «Січий». Львів 1911, наклад автора, ст. 346, форм. 8°, образців 45, тверда оправа.

Цей poradnik обнимав цілість життя і праці в товаристві, почавши від вношування подання до влади, а скінчивши на вправах. Там є і впоряд для соکیلської кінноти, є зібрані звичаї соکیلського весілля і похорону. Підручник друкований в 800 примірниках, був цінною допомогою для ведення сільського гнізда. Ним користувалися в своїй роботі деякі гнізда вже по війні 1914—20. рр.

53. І. Боберський: Нові шляхи до тілесного виховання. Львів 1911, накл. Сокола-Батька, ст. 8, форм. 8° (передрук з Нашої Школи), брош. Автор обговорює актуальну тему придбання майданів для шкільної молоді й спосіб, як до такого майдану дійти.

54. І. Боберський. Рухові забави і гри, друге справлене видання. Львів 1911. Накладом «Вістий з Запорожжя», ст. 62, форм. 16° брош.

55. І. Боберський — Рухові забави і гри, третє справлене видання, Львів 1911, накл. «Вістий з Запорожжя», ст. 62, форм. 16° брош. Є це видання з деякими поправками гор з 1904. р.

Друге видання автор знищив тому, що переплетник-українець недбало зброшурував і до того нерівно обтяв. Друковано оба накладу по 1000 примірників. З них тільки третій наклад появився в розпродажі.

56. **П. Франко -- Правила до ситківки**, Львів 1911, накл. »Вістий з Запорожа«, ст. 36, форм. 16⁰ брош. Переклад правил англійського ситківкового союзу. Є там правила гри, як також приписи, що обов'язують при змаганнях. Друковано 500 прим. Видання йшло пиняво, бо ситківка у нас ще не розвивалася як слід. Користувалися ще по війні наші ситківкарі цим виданням.

57. **Устав гімнастичного товариства »Сокіл« у Львові**, існуючого як попередній й на підставі рішення ц. к. Мін. спр. вн. з 13. IV. 1906., ст. 8, форм. 16⁰. Видано 1911. р. Видання для внутрішнього вжитку членів.

58. **Звіт філії львівського товариства гімнастичного »Сокіл« в Тернополі за рік адміністративний 1912.**, ст. 16, форм. 8⁰, брош., подає спис старшини за 1912. р., звіт з діяльності, касовий, спис движимого майна і спис членів.

59. **І. Боберський: Прорух**, Львів 1912, друковане в звіті прив. гімназії СС. Василянок у Львові 1913., ст. 16, форм. 8⁰. На жаль, ця потрібна праця не діждалася окремого видання. Автор обговорює, як перерухати при допомозі поодиноких рухів, без ніяких приладів, ціле тіло. Перший раз ужите тут слово »прорух«.

60. **Устав Союза руханкових, пожарних, руханково-пожарних і змагових товариств українських під назвою: »Запороже«**, Львів 1912, накл. С-Б, ст. 7, арк. фол. друковане на пів сторінці, відбитка з »Вістий з Запорожа«. Статут виданий у звязку з наміром оснувати союз руханкових, пожежних і спортових товариств. Вільна сторінка

мала служити до заміток і справлень. Устав цей уложив І. Боберський. Устав обговорено на з'їзді відпоручників округів т. зв. «запорожській раді» у Львові 15. XII. 1912. в рухівні Сокола-Батька.

61. **Я. Ярославенко: Як заложити дуту оркестру.** Торбан, музична накладня, Львів 1913 (передрук з «Вістий з Запорожа»), ст. 15, форм. 8⁰ брош. Поучення, як заложити дуту оркестру, а разом цінник оркестр різного складу. Такий фаховий поучник був конечний, бо багато гнізд справляло оркестру та не вміли собі порадити.

62. **Др. Ол. Тисовський. Пласт, Львів 1913,** брош. З почину проф. Боберського автор написав накладом «Вістий з Запорожа», ст. 43., форм. 8⁰ і друкував цей підручник при звіті акад. гімназії, а Боберський подбав, щоб для широкого загалу появилася відбитка. Друковано 1000 примірників. Відбитку заплатив І. Боберський.

63. **П. Франко. Пластові гри і забави,** Львів 1913, накладом (автора), ст. 52, форм. 16⁰. Є це перерібка з англійського. Там є 81 гор і забав. Деякі з них типічно спортові (прим. кошиковий мяч і т. д.). Підручником користувалися школярі й за української влади в Галичині — як це знаємо з публікованих споминів. Друковано не більше, як 500 примірників.

64. **Пластова виказка,** Львів 1913, накл. Сокола-Батька. Гроші на наклад дав І. Боберський, 16 ст., форм. 16⁰ на рожевім папері в червоній обгортці. Змістом є членська виказка, посвідка впису в члени Уладу «Пласт», основні точки пластового уставу і посвідка в 19. ділянках фізичної та пластової справності. Як виходить з пояснень проф. Боберського, співпрацював він при її виданню мабуть з Петром Франком.

65. **Календар «Вістий з Запорожа» на 1914. р.** Львів 1913, накл. редакції «Вістий з Запорожа».

ст. 212, формату 16^о, оправлений. Редагували його І. Боберський і Сень Горук. Друковано 5.000 примірників. Хто хоче зорієнтуватися про довоєнну працю нашого сокілства, напрями і стан, не може поминути цього календаря і мусить познайомитися з його змістом. Є там і вістки про наші спортові товариства, а також інформації та поуки стрілецької праці в сокільських товариствах.

66. **Січи і Соколи під проводом Сокола-Батька в р. 1913**, по 1. IV., мапа, яку рисував С. Горук, літографована карта Галичини 1:600,000 з зазначенням товариств. Видано 600 примірників. Дає ясний образ стану сокільської організації.

67. **О. Грицай** — **«У Сокола-Батька»** — інтерв'ю, Львів, 1914, накладом «Вістий з Запорожа», ст. 31 більшої 16^о брош. Є це інтерв'ю, що появилось в липні в «Ділі». Для познайомлення широкого загалу з діяльністю організації й її напрямними, заходом Боберського, вийшло окремою відбиткою. Написано цікаво.

68. **І. Боберський** — **Забави і гри рухові часть II.** (Вісімнадцять пор мячевих), друге видання, Львів 1914, накл. «Вістий з Запорожа», ст. 51, форм. 16^о. Друге видання підручника з 1905. р. Друковано 2000 прим. Воно до війни не встигло розійтися. Більша половина накладу осталася, що продавано до війни. Наклад заплатив автор.

69. **Устав руханково-стрілецького тов. І пожежної сторожі «Січ» філії львівського товариства гімнастичного «Сокіл»**, існуючого, як попередні, вид. 1914. в травні, ст. 15, форм. 16^о. У звязку зо стрілецькою підготовою по сокільських гніздах змінено статут гнізд так, щоб вони могли займатися стрілецьким ділом, однак не мали, яко цілі, в статуті.

70. **Оей. Перший міх сміху.** Львів 1914, ст. 64,

форм. 16⁰, накл. «Вістий з Запорожа». Боберський думав цим видавництвом придбати фонди на викупню «Українського Городу». Наклад був чи не 10.000, який мало розпродатися в часі здвигу 1914. р. На жаль, не було кому zorganizувати розпродажі як слід. Більша половина юстала в шафах С-Б і погризли щурі. Чи при тому сміялися, не знати. Видання продавано ще по війні. Дотепи зібрав Боберський. Їх було 281. Оей, це самозвуки з прізвища Боберський. Міх сміху — це останнє сокільське видання до війни, коли не вчислявати сюди «Вістий з Запорожа», що востаннє вийшли 8. VIII. 1914.

Львів заняли московські війська. Соколи опинилися будьто в У. С. С., будьто в австрійській армії і виконували вже інше діло. Боберський, що був головною пружиною видавничої діяльності в С-Б, став тепер видавати з рамени Боевої Управи У. С. С. Натомість його «Рухові забави і гри» вийшли в часі війни в Америці.

71. **І. Боберський. Рухові забави і гри**, третє справлене видання — Нью-Йорк 1917. накл. «Січового Базару», ст. 72, форм. 16⁰ брош. Ніхто не питав автора о дозвіл, бо права автора не були правно застережені. Дісталися вони по війні чи не в 100 примірниках і до Львова, де їх миттю розхопили кандидати учительських семінарів.

В падолисті 1920. р. відновив Сокіл-Батько свою діяльність. Про видавничу діяльність годі було мріяти. Був брак гроша і людей. Дюперва в році 1923. за моєю спонукою відновлено видавничу діяльність. На перший вопонь пішли найкращі видання: впоряду, забав і гор. Тодішні учительські семінарі відчували брак тих основних підручників. М. Заячківський, що тоді головував в товаристві, зумів подбати про видання, хоч товариство не мало грошей. Побр. Т. Барусевич при-

готовив текст впоряду. Я узгіднив прикази з б. військовими так з У. С. С., як і придніпрянцями. Як перше видання появилася:

72. Український впоряд І. Львів, 1923, накладом Сокола-Батька, ст. 31, форм. 8^о, брош. Друковано 2000 примірників. Впоряд іскоро пішов між загал. Став він шкільним ужитком і послуговувалася ним наша еміграція в Чехії та в Америці. Його завдання полягало на тім, аби різношерстність приказування уодностайнити. Приняв його за свій і пласт. Тільки «Січі» видали давній впоряд з приказами, юпертими ю впоряд УГА, виданий в Станиславові. В розмові в «Просвіті» годився Др. Дашкевич прийняти сокільський впоряд, якщо буде видруковане видання накладом Сокола-Батька і Повітової Січі. На таке С-Б не годився, бо вложив свою працю і заангажував себе грошево. Чи це була помилка з нашої сторони, не можу судити.

73. І. Боберський. Рухові забави і гри, четверте видання, переглянув Т. Ф. Львів, 1923, накладом С-Б, ст. 56, форм. 16^о, брош. Автора ми не питали про дозвіл на видання, бо без того були певні, що він не відмовить, а переписка тривала задовго. Т. Франко справив мову і видано 3000 примірників. Впоряд, забави і гри, пішли масово, як помічні підручники до учительських семінарів і між наріодне учительство в школах з укр. мовою навчання. Впоряд і гри, сповнили своє завдання.

74. Байдужі гинуть (однопдівка з нагоди IV. Запоріжських Змагань у Львові 15.-16. вересня 1923. Львів 1923. накл. Сокола-Батька, ст. 16, форм. 16^о, брош.

З нагоди IV. Запоріжських змагань, що їх уладжував С-Б вперше по війні, ходило о пропаганду замилювання до змагу серед громадянства. Тому то О. Навроцький, що був тоді членом С-Б,

взявся за видання «Однорівня» та її зредакцію. Вийшло 1000 примірників.

75. **Т. Франко. Історія і теорія руханки**, Колюмия-Львів 1923, наклад. С-Б, ст. 200, форм. 16^о, брош. Друковано 2000 примірників. Про неї автор у передмові каже: «на повноту не претендую, а книжка має причинитися до популяризації руханкової ідеї широких мас. Видання стало помічним для учнів учительських семінарів, але між широким загалом не пішло. Ще й нині є 800 примірників до продажу».

Складанок вправ потрібно було для соколяських гнізд; домагалися їх канадійські українці й Пластові треба було до прилюдних виступів, тому видано наступні дві складанки вправ:

76. **Д. Навроцька. Вправи вінками** в 30-ліття С-Б, Львів 1923, наклад. С-Б, літографовано 2000 прим., 6 ст. арк. фоліо. Вправи прийнялися і поширилися так, як дівчата виказували більше зацікавлення до науки. Самі вправи чотирорухові. Додані ноти і слова пісень. Її вправами покористувалася «Повітова Січ» у Львові.

77. **С. Гайдучок — Вправи вільноруч** в 30-ліття С-Б, Львів 1923, наклад. С-Б, літографовано 2000 прим., ст. 6, форм. 4^о.

Хлопці менше були охочі до збірних вправ. З видання ще по нині є до 1000 прим. Вправи чотирорухові, образкові, як: «Передай вістку», «Всі кулаком», «Літак», «Повстанський гармаш», «Веслом».

Згадати б треба тут, що С-Б не був під тодішній час в силі видавати двох підручників. Видання Т. Франка:

«Історія і теорія руханки» перебігло видання Суховерської «Рухові забави і гри з мелодіями», яке вона пропонувала Соколові-Батькові, аби видав. Тому, що С-Б не мав гроша на видання,

видала авторка своїм коштом. Так само не був в змозі С-Б видати П. Франка: »Підручник шведської руханки«, що його він написав був ще перед війною і пропонував С-Б його видання.

78. Д. Навроцька — Вправи вільноруч — Львів 1925, наклад С-Б., літографовано 1000 прим., ст. 6, форм 4⁰. Вправи вільноруч чотироручові. Виконуванні не лише в сокільських гніздах, але й в Пласті.

79. Устав пожарного і руханкового товариства »Сокіл« — Львів 1925 р., накладом товариства (С-Б.), ст. 13, форм. 16⁰. Друк 1000 прим. Хоч нема зазначеного видавця, то видав С-Б. в звязку з тим, що полові »Сокола« в Стрий Др. Селезінці удалося добити дозволу на затвердження статуту.

80. С. Гайдучок — »103 Вежі« — Львів 1925. р. накладом С-Б., ст. 30 і 91 непагінованих; форм. 8⁰, літографоване, брошур. Видано 500 примірників. Є це збірка руханкових веж свободних і на приладах. Підручник щойно протягом 6 літ розпродано... Ішов також до Рідної Школи і до Лугів.

81. Тарас Франко — Розвій руханки серед українців — відбитка з Канадійського Фармера з дня 1—8. VIII. 1925. (коштом І. Боберського), ст. 16, форм. 8⁰, брош. Проф. Боберський подбав про окрему відбитку, аби познайомити канадійських українців з тіловиховним рухом в старім краю. Тут слід зазначити, що Боберський видав:

І. Боберський — **Два вечори Авраменка**, дня 3. і 4. червня 1927. Вінніпег Ман 1927. — відбитка з »Канадійського Фармера« (коштом І. Боберського), ст. 11, форм 8⁰, брош. Є це опис виступу Авраменка публично з народнім українським танком. Метою автора було живим описом розбудити охоту до плекання національних надбань. Сокіл-Батько допомагав Авраменкові в часі його праці

в Галичині в рр. 1923. і 1924. при його прилюдних показах народнього танку і тим чином уможлилював йому поширити рідний танок серед широких шарів громадянства.

82. Статут пожежно руханкового товариства «Сокіл» затверджений рескриптом Воевідства у Львові з 2. IV. 1926., накладом Товариства. Видав С-Б в звязку з затвердженням статута у львівському воевідстві. Друковано 1000 примірників, ст. 13, форм. 16⁰.

83. Сурмові сигнали пожежних товариств. — Львів, 1926., накл. Сокола-Батька, ст. 8, форм. 16⁰ літограф. Є це друге видання сурмових сигналів без змін в 1000 прим. Потрібне було для сільських гнізд в протипожежних вправах.

Тому, що було вже поверх 500 гнізд, які щойно започаткували діяльність, почато за моєю спонукою видавання складанок легких вправ Боберського, щоб Товариства втягнулися до руханкової праці. Як першу складанку видано:

84. І. Боберський — Вправи зільноруч — переглянув Ст. К. Львів 1926., наклад С.-Б., літографовано 1000 прим., ст. 7., форм. 4⁰. Видання це, як і слідує виконував тодішній начальник С.-Б. С. Коцюба. Він і рисував відповідні рисунки.

85. Порадник для пожежно-руханкових товариств «Сокіл» зладила на підставі праці С. Горука «На соколиних крилах», орг. секція «С-Б», Львів 1926., накл. С-Б, ст. 32, форм. 16⁰ брош. Вид. 1000 примірників. Це перерібка вступної частини Горука «На соколиних крилах». Люди не знали, як робити вступні кроки перед владою, щоб заснувати гніздо, як переводити Загальні Збори і т. д. Цей підручник по двох роках вичерпався.

Для основаних товариств видано дальші складанки вправ І. Боберського.

86. І. Боберський: Вправи хоругвцями — пе-

реглянув С. К., Львів 1927., II. накл. С-Б, літографовано, 1000 прим., ст. 15, форм. 4⁰. Є там і опис жіночого руханкового однострою. Виданням користувалися жіночі школи та захоронки.

87. І. Боберський — Вправи палицями й самми, Львів 1927. II. накл. С-Б, літографовано 1000 прим., ст. 16, форм. 4⁰. На двох останніх сторонах заклик у справі викупна «Українського Городу».

88. М. Тріль — Трійкові вежі, Львів 1927., накл. С-Б, літографовано 1000 прим., ст. 3, форм. 4⁰. Це черговий підручник для початкуючих гнізд, а разом збірка на прилюдні виступи. Гнізд було 493, а майже більша частина самі початкуючі. Мусіли починати працю від основ, а це їм уможлиблювала така збірка. Виконувала ті вежі також дітвора на виступах «Рідної Школи» у Львові.

89. А. Будзиновський — Пожарник — підручник для пожарних стягів у місточках і селах, Львів 1927., видано 2000 примірників, ст. 71, форм. 8⁰ з 14 образками. Ціллю підручника було поглибити зміст праці сільських гнізд. Розійшовся в 1000 примірниках. Зчасом змонітолізував закон протипожежну оборону на одну організацію в державі і сокільські товариства мусіли силою закону зректися з протипожежної оборони. Сталось це в році 1934.

Щоби мати нові вправи на 1928. р., коли то мали відбутися окружні здвиги, присвячені пам'яті поляглих Соколів-Героїв, замовила Старшина складанки вправ, що їх я опрацював в часі ферій. Всі понищі складанки для соколів є чотирорухові, оперті на мотивах, чи то легкої атлетики, чи мужеських рухів. Складанки для сокілок оперті на елементах жіночої руханки.

90. С. Гайдучок: Вправи вільноруч (ч. 1). Львів 1927, наклад С-Б, літографовано 1000 прим., ст. 12,

форм. 4^о. Назви поодиноких вправ навізують до нашої історичної традиції.

91. **С. Гайдучок: Вправи вільноруч (ч. 2).** Львів 1927, наклад С-Б, літографовано 1000 прим., ст. 10, форм. 4^о. Вправи жіночі.

92. **С. Гайдучок: Вправи вільноруч (ч. 3).** Львів 1927, наклад С-Б, літографовано 1000 прим., ст. 9, форм. 4^о. Вправи мужеські. Елементи легкоатлетичні.

93. **С. Гайдучок: Вправи вільноруч (ч. 4).** Львів 1927, наклад С-Б, літографовано 1000 прим., ст. 11, форм. 4^о. Вправи жіночі.

Вправи 80, 89 розійшлися. Вправи 90, 91, що вимагали більше праці від руховиків і руховичок, ще нині в розпродажі.

94. **М. Тріль: Чвіркові вежі.** Львів 1927. наклад С-Б, літографовано 1000 прим., ст. 5, форм. 4^о. Вежі уложені до виступу в 1928. р.

Треба згадати, що перед появою «Сокільських Вістей» по війні, було дві проби видавати часопис у формі сторінки, чи додатку при других часописах. І так вже в році 1923. за почином тодішнього голови організаційної секції С. Магальяса від 1. I. до 1. IV. друковано неперіодично при щоденнику «Громадський Вістник» «Січово-сокільські Вісти». Їх заповнювали матеріалом С. Гайдучок і Т. Франко. З браку других співробітників сторінка перестала виходити. В р. 1926. виказав «Новий Час» прихильність поміщати додаток «Руханка і Спорт», дві сторінки формату «Нового Часу». Того додатку появилoся 10 чисел, а в 1927. р. — 2 числа. З браку фондів не міг додаток даліше появлятися. Матеріал походив від членів Сокола-Батька, що редагували той додаток.

З ініціативи Н. Яцева і В. Гафтковича, хоч не було відповідних фондів, стали появлятися:

95. «Сокільські Вісти», орган українського со-

кільства, місячник, від січня 1928. р. Видає С-Б, виходить по нині. Від 1928-1931. р. появляється у формі 8⁰ досить неправильно, так, що в р. 1931. вийшло тільки одне число нумероване 1—3. Причин треба шукати в браку фондів, а передовсім в браку відповідного редактора. Перші числа редагував Др. Гижа І. З його виїздом вже від 4. числа редагують поодинокі числа В. Гафткович. Т. Білостоцький, Н. Яців, а відтак через довший час С. Корецький. Від р. 1932. починають «Сокільські Вісти» виходити в форматі 4⁰ зразу що два місяці, відтак правильно щомісяця. Зразу редагував часопис В. Мигаль, відтак Роман Купач лік., а по ньому від 1934. р. лік. Іван Мриц. Він разом з адміністратором В. Савяком наладнали видавництво «Сокільських Вістей» так, що вже в р. 1936. воно покривало свої кошти. Співробітники, редактор і адміністратор дають свою працю без винагороди.

При «Сокільських Вістях» появляється з ініціативи М. Тріля, головно його працею, «Руханковий додаток». В р. 1929. вийшло його 7 чисел, а в р. 1930. 5 чисел на дві або чотири сторінки. З р. 1935. «Руханковий додаток» відновлено. Вийшов він 16 разів, як сторінка, або дві «Сокільських Вістей». В р. 1936. перестав він з браку постійних співробітників виходити. Мав він на цілі піднести фаховий рівень начальників і провідників по гніздах.

96. Звіт з діяльності руханкового Т-ва «Сокіл-Батько» у Львові за 1927. р. Львів 1928, накладом С-Б, ст. 31, форм. 8⁰ брош. Є це передрук із «Сокільських Вістей».

97. Статут пожежно-руханкового товариства «Сокіл», затв. рескр. Воевідства у Львові з 2. IV. 1926. Львів 1928, накладом Товариства (С-Б), ст. 13, форм. 16⁰. Друковано 1000 примірників.

98. С. Коцюба: Будова руханкових приладів. Львів 1929, наклад С-Б, літографовано 1000 прим.,

ст. 32, форм. 4⁰. Цей підручник мав за ціль облегчити гніздам придбання руханкового приладдя. Підручник ще нині в розпродажі, а причинюється до цього, що наші ремісники самі роблять руханкове приладдя для гнізд. Тут мушу зазначити, що С. Коцюба поважно заслужився при видаванню поодиноких складанок вправ, дбаючи о рисунки, форму видання і т. п.

99. **Статут пожежно-руханкового товариства «Сокіл»**, затв. рескр. Воев. у Львові з 2. IV. 1926., Львів 1929, накладом товариства (С-Б), ст. 13, форм. 16⁰, друковано 1000 прим. До кінця року 1929. існувало 585 товариств, а що розв'язала влада або перестало існувати яких 200, то зрозуміємо велике запотребування статутів на селах.

100. **М. Тріль: Вправи шабельками** для молодих учасників, ст. 4, форм. 8⁰, накл. «Сокільських Вістей». Передрук з «Руханкового додатку» 1929., прим. 1000. Складанка з 5 вправ 4-тактових на прилюдні виступи.

101. **І. Мриц: Наука їзди на лещатах**, Львів 1929, накл. С-Б, ст. 64, форм. 16⁰, друковано 1000 примірників, як відбитку зі «Сокільських Вістей». Образців 45. Розпродувано між сокільські гнізда, шкільну молодь і членів лещатарських укр. товариств.

102. **І. Калічак: Руханка і спорт української еміграції в ЧСР**. Львів 1930, накл. С-Б, ст. 94, форм. 16⁰, обр. 16 і одна мапка. Друковано 2000 прим. Це спомини військового про розвій руханки та спорту в таборах нашого війська в ЧСР. Видаючи ті спомини, тим самим видавало товариство поучник про працю руханково-спортову в тяжчих обставинах і про значення тіловиховного плекання в таких обставинах. Видання не пішло в широкий загаль у тій мірі, як повинно було б піти. Автор старався вишколити руховиків в мо-

равському Берні з українського студентства. Якийсь час доїжджав до Берна і провадив з студентством даром руханку при чеському Соколі.

103. С. Гайдучок: Відбиванка — Львів 1930, накладом С-Б, ст. 38. форм. більш. 16^о, друковано 3000 примірників, обр. 10. Книжечка мала ціль поширити гру в сокільських гніздах і школах. Ширилася вона також завдяки сокільським гніздам і завдяки шкільній молоді.

104. Український Сокол в Подєбрадах у ЧСР. п'ятилітня чинність — Подєбради 1931. ст. 60. форм. 8^о, машинова відбитка в 200 примірниках. Зміст: С. Черняхівський: Пройдений шлях, Д. Лісовий: Руханкова чинність українського Сокола, Ф. Мороз: Кілька уваг до праці українського Сокола, Й. Труглярж: Основи сокільської ідеї, А. В. Прагр: Сокілство і славянське зближення, В. Короленко: Свято п'ятиліття чинності «Українського Сокола» в Подєбрадах.

Брошура мала на меті зазнакомити громадянство із сокільською організацією та одержати від нього допомогу. Зредагував її інж. В. Прохода. Це перший прояв, по словам побр. Проходи, українського сокільського слова, що оформив переведену перед тим руханкову працю серед нашої еміграції в ЧСР.

105. Д. Сіяківна: Вправи серпами, ч. 6. Львів, 1932., літографовано, 500 прим. наклад С-Б, ст. 5, форм. 4^о. Вправи чогирюхові для руховичок, поширилися по кружках молоді. Вперше виконано ці вправи в Тернополі в Соколі.

106. Вправи вільноруч, ч. 5., з хорватського переложив С. Гайдучок, Львів 1932, накл. С-Б, літографовано 500 прим., ст. 7, форм. 8^о. Тому, що не було кому уложити вправ, а вони конче були потрібні до чергового областного виступу, переложено їх з хорватської мови. На переклад

Сокіл-Батько мав дозвіл від колишнього Хорватського Сокільського Союзу. Вправи вісім-рухові для Соколів, ілюструють сільські заняття.

107. **»Соколи, Соколи«**. Одноднівка на Сокільське Ювілейне Свято з приводу трийцятьліття Сокіл І. в Станиславові й 30-ліття сокільського гимну в Станиславові 12. червня 1932. р. — видав Сокіл І. в Станиславові, ст. 6. форм. часописна чвірка. Є децю матеріялу до історії сокільства в Станиславівщині.

108. **М. Тріль: Вправи на коні**, Львів 1933, накл. С-Б, ст. 55, форм. 16⁰, 162 рисунки, наклад 1000 прим., брош. Вже в 1908. р. плянував проф. Боберський видати підручники до вправ на приладах. Члени учительського кружка порозбирали тоді оброблення вправ на поодиноких приладах, однак з завдання не вивязалися. До перва так пізно вийшов перший підручник, аби перевести по гніздах плекання приладівки. Підручник вправ на коні дає нам вправи для трьох ступнів: початкового, середнього і вищого. Сам підручник представляється гарно.

109. **Статут звичайного руханково-спортового товариства »Сокіл«**, видав С-Б в р. 1933., ст. 8, форм. 16⁰, друковано 1000 прим. Видано його в звязку з державним законом про товариства. Укладав В. Мигаль. Завдання свого не міг статут сповнити, бо влада його не затверджувала і нові сокільські гнізда не могли повставати.

110. **Український впоряд** видав С-Б в р. 1933, Львів, ст. 39, форм. 16⁰. Друковано 2.000 прим., брош. Тому, що видання впоряду з 1923. р. вичерпалось, підготовив М. Тріль це видання.

Наближався ювілейний здвиг в 1934. р., він викликав потребу видання нових складанок вправ.

111. **М. Тріль: Вправи вільноруч, ч. 7., на краєвий здвиг укр. сок. на 1934.** Львів, 1933, літографовано 500 примірників, ст. 7, фор. 4^о. Вправи 16 рухові, що прорухують ціле тіло. Вага цієї складанки у цьому, що вона є переходом до плекання більшрухових вправ, а виконування цієї складанки виявило, що наші руховики доросли до тяжчого ступня вільно-рухових вправ.

112. **М. Тріль: Вправи вільноруч для учасників на краєвий здвиг 1934,** Львів 1933, накл. С-Б, ст. 14, форм. 16^о. Видано 500 прим. Образові вправи: Приготування до походу, на чайках, рукопашний бій, по побіді. Вправи 8-рухові, закінчені народнім танком.

113. **Ярослав Благітка: В ніч Купала, вправи віночком для посестер на краєвий здвиг 1934,** Львів 1933, накл. С-Б. ст. 16, форм. 16^о. Друковано 1000 прим. Вправи 16 рухові, навязані до українських звичаїв.

114. **ІІІ. Краєвий здвиг українського сокілства** з нагоди 40-ліття Сокола-Батька в днях 30. червня і 1. та 2. липня 1934. року у Львові. Львів 1934, наклад С-Б, зладив М. Тріль, ст. 16, форм. 16^о, друковано 1000 прим. Тут ужито слово «поучник» замість «інструктор». Слово інструкція дається заступити виразом «поука».

115. **Др. І. Копач: З моїх сокільських споми-нів,** на 40-літній ювілей укр. «Сокола» — Львів 1934, накл. «Сокільських Вістей», ст. 16., форм. 16^о. Автор подає дві свої промови на сокільських прилюдних виступах в рр. 1902. і 1905. Обі промови глибоко продумані. Відбитка зі «Сокільських Вістей». Друковано 1000 прим. Дохід із розпродажі йшов по волі автора на викупно «Українсько-го Порода» у Львові.

116. **«Український Сокіл»** — юднотнівка Союзу Українського Сокільства за кордоном, люте-нь.

1934, друковане в Празі, ст. 4, арк. фолію, друковане з нагоди 40-ліття С-Б. Редагував з колегією інж. П. Цісар. Примірників 1000.

З квітнем 1934. р. став появлятися як продовження одноднівки місячник на 4 сторінках друку, форм. арк. фолію.

117. **»Український Сокіл«,** листок Союзу Українського Сокільства за кордоном. По нині появилося в трьох річниках 24 числа. Часопис поважний. Повний змісту. Дає багато вісток про життя сокільства за кордоном, а також багато ідеологічних статей. Наклад 1000 примірників. Редагує колегія. Треба подивляти цю тугість закордонного сокільства, що спромоглося в тяжких емігрантських обставинах на видавання власного часопису. Це приклад віри в сокільську ідею.

118. **»Український Сокіл«,** ілюстрований журнал українського т-ва «Сокіл» в південній Америці, в Буенос Айрес. Місячник. Три числа вийшли в Буенос-Айрес в Аргентині в 1934. р. за май, червень і липень, як часопис тамошнього українського сокільства, форм. 8^о, ст. 16. З браку грошевих засобів часопис перестав виходити. Вістки з життя Соколів в Аргентині і Бразилії. Вістки на ідеологічні теми і військові.

119. **Лещатарський впоряд,** Львів 1935, накл. С-Б, форм. 16^о, ст. 8, друковано 500 прим. Передрук з «Сокільських Вістей». Впоряд підготувала лещатарська секція С-Б, редагував В. Тихоліс.

120. **С. Гайдучок: Свобідний дручок,** Львів 1935, накл. С-Б, ст. 8, форм. 16^о. Відбитка з «Сокільських Вістей» в 500 прим.

121. **Статут руханково-спортивного товариства «Сокіл»,** видав С-Б 1935, літографовано, форм. фолію, ст. 6. Видано 3000 примірників в звязку із зміною статуту й усуненням на вимогу влади плекання пожежництва.

122. **Е. Ж.: Основи Сокільства**, Львів 1935, накл. С-Б, ст. 32, форм. 16⁰ друковано 2000 прим. Видання в звязку з ідеологічним хаосом в громадянстві, що вкрався також і в сокільську організацію.

123. **Е. Жарський: Легкоатлетика**, Львів 1935, накл. С-Б, ст. 36, форм. 16⁰, друковано 1000 прим., обр. 59. Підручник має уможливити поширення легкої атлетики в широких сокільських кругах, а також допомогти цілій українській молоді плекати легкоатлетику. Познакомлює з технікою бігів, скоків, метів. Є вказівки, як уладити легко-атлетичні змагання. Не подає мету молотом.

124. **Е. Жарський: Боротьба навкулачки (Бокс)**. Підготовка, приписи змагань, Львів 1936, наклад С-Б, ст. 32, форм. 16⁰. Друковано 500 прим. Ціллю підручника побороти неохоту нашої молоді до цієї галузи змагу та познакомити і допомогти плекати його навіть без поучника цей старо-український змаг, якого сучасне наше покоління так не любить. Відбитка з «Сокільських Вістей».

125. **С. Гайдучок: Долівкові вправи**, Львів 1936, Бібліотека «Сокільських Вістей», ст. 20, форм. 6⁰, відбитка 500 примірників із «Сокільських Вістей». Підручник має служити допомогою передовсім тим гніздам, що не в змозі придбати приладдя до приладівки, заразом має поширити плекання долівкових вправ, аби дати підготову до мужеських змагань.

126. **М. Тріль: Вправи на дручнику**. Львів 1936, накладом С-Б, ст. 68, форм. 16⁰, друковано 1000 примірників з 45 рисунками. Черговий підручник до приладівки, що має за ціль поглибити працю в сокільських товариствах.

127. **Я. Благітка: 10 годин руханки**, Львів 1936, накладом Сокола-Батька, ст. 76, форм. 16⁰,

друковано 1000 примірників. 144 рисунків.

Так дручник, як і 10 годин руханки вивчають щербу в виданнях і дають змогу гніздам поширити свою руханкову працю передовсім там, де брак вишколених начальників.

128. **Я. Благітка: »Будуймо« вправи вільноруч для побратимів**, Львів 1936, накладом С-Б, ст. 24, форм. 16⁰, друковано 500 примірників. Автор поставив собі за ціль перейти до тяжкої праці при збірних виступах і заставити руховиків до довготривалої збірної праці. Складанка символічного значіння виконана на обласному виступі у Львові 1936. р., повна виразу руху.

129. **О. Вальчик: »В єдності сила«, вправи дручком для учасників**, Львів 1936, накл. С-Б, ст. 15, форм. 16⁰, друковано 500 примірників. Складанка має виховне значіння, бо п'ять осіб мусить згідно працювати і взаємно собі при вправі помагати. В р. 1937. доповнено складанку четвертою вправою.

130. **В. Тихоліз: »Як цвітки« — вправи вільноруч для дівчат**, Львів 1936, наклад С-Б, ст. 8, форм. 16⁰, друковано 500 примірників. Три вісімрухові й одна 16-рухова вправа.

Всі три збірки, цебто 128, 129 і 130 були виконані на обласному здвизі у Львові в 1936. р.

Слід зазначити, що видавнича діяльність в останніх роках поживилась завдяки Е. Жарському і редакторові »Сокільських Вістей« І. Мрицові, що робив відбитки з поодиноких праць, заподаних в часописі.

Тому, що перше видання брошури »Основи сокільства« вичерпалось, появляється:

131. **Основи Сокільства на основі джерел зладив Е. Жарський** II. видання, Львів 1937, наклад С-Б, ст. 32, форм. 16⁰, брош., друк. 3000 прим.

132. **М. Тріль: Вправи на поручні**, Львів 1937,

накл. С-Б, ст. 68, форм. 16⁰, брош., друковано 1000 примірників. Рисунок 80. Підручник видержаний щодо змісту з підручниками вправи на коні й вправи на дручнику того-ж автора.

В звязку з уплянованим здвигом в р. 1938. вийшли слідуєчі складанки збірних вправ на здвиг:

133. **М. Тріль:** **»Зрив«** 16-рухові вправи вільноруч побратимів на IV. Краєвий Здвиг українського сокільства у Львові в 1938 р., Львів 1937, наклад С-Б, ст. 16, форм. 16⁰, друковано 1000 примірників. Збірка обіймає вступ і чотири вправи. Уклад вправ, опертий на взорі сокільського про руху.

134. **В. Тихоліз:** **»У лісі літом«**, збірка вправ вільноруч, для посестер на IV. Краєвий Здвиг українського сокільства в 1938 р. у Львові, Львів 1937, наклад С-Б, ст. 12, форм. 16⁰, друковано 1000 примірників.

Вправи переглядала й затверджувала окрема комісія, вибрана на краєвій нараді в справах здвигу, на її бажання доповнив О. Вальчик, як вже згадувано, збірку для учасників **»В єдності сила«** четвертою вправою, яка вийшла, як 4-сторінковий додаток форм. 16⁰.

Як останнє видання в першій половині 1937. р. появилася:

135. **Я. Благітка:** **»Соколи, Соколи«**, збірка вправ для 7 побратимів, Львів 1937, наклад С-Б, ст. 16, форм. 16⁰, друковано 1000 примірників. Ілюстрація рухова **»Маршу Соколів«** Я. Ярославенка.

Так представляються видання в хронологічному порядку. Коли-ж їх поклясифікувати на поодинокі групи, то маємо за той час: 16 видань сокільських статутів, 7 видань до пожежництва, 42 фахові видання з тіловиховання, 36 видань складанок вправ на прилюдні виступи, 5 сокільських

часописів, 28 видань, звязаних з сокільським життям, 1 видання загального характеру.

Все це видання дрібні, однак цінний вклад в нашу тіловиховну літературу. Вражає велика скількість відбиток чи передруків, що свідчить про дуже скромні видавничі засоби. Про це свідчить і петітовий друк деяких відбиток і скромне число авторів, якими були: Благітка Я., Боберський І., Будзиновський А., Вальчик О., Гайдучок С., Грицай О., Горук С., Жарський Е., Калічак І., Кахникевич, Коцюба С., Др. Копач І., Лаврівський В., Др. Лопатинський Л., Навроцька Д., Мриц І., Сіяківна Д., Сіяк Н., Сохацький І., Др. Тисовський О., Тихоліз В., Тріль М., Франко П., Франко Т., Щербовський, Ярославенко Я. — Укладачі статутів у списі авторів неузгляднені. Редагуванням статутів займалися: Лаврівський В., Нагірний В., Будзиновський А., Горук С., Боберський І., Др. Волошин М., Др. Селезінка Я., мгр. Мигаль В.

* * *

Попри вичислені видання, маємо низку **А) дрібних друків, Б) афішів, В) листівок, Г) відзнак.** Усі вони звязані з сокільським життям, бо служили до поширення сокільської свідомости. Їх тяжко всіх описати. Деколи бракує починника їх видань, чи мистця, що їх творив. Всеж таки вони були важним засобом в роботі, що не можна їх збути мовчки.

А) Дрібні друки.

До друків зачисляю членські виказки, правильники для членів, карти зголошень у члени, обіжники до гнізд, взірці однострою, взірці відзнак старшинства, розпити на річну працю (квестіонарі звітів), взори свідоцтв, грамот, книги учащань, заклики, програмки виступів, афіші при-

людних виступів. Появлялися вони сотками, а наклад поодиноких друків переходив часто число десять тисяч. На окрему згадку заслугоють два друки, як такі, що їх Сокіл-Батько перший у нас видав. Це **плян міста Львова і влуча для стрільців**. Плян міста Львова появилася перед І. Здвигом в 1911. р. На пляні, виміру 23 x 20 см позазначувані українські товариства числами, а на відворотній стороні маємо пояснення чисел. Це був перший плян Львова, що його видали українці. Він мав на цілі облегчити учасникам здвигу з краю визнатися в місті. Плян виконав інж. Грицай Роман. В р. 1912. зачався стрілецький рух в сокільському уряді, а з тим почато в падолисті 1912. р. науку кімнатного стріляння в «С-Б» і улажувано змагання в стрілянні. Це спонукало голову товариства І. Боберського видати накладом «С-Б» поцілки до стріляння. Очевидно, він заплатив наклад своїми грошми. Поцілка вийшла в місяці лютім 1913. р. в 1000 примірниках. На одній стороні є п'ять кругів до влучання (найбільший круг проміром 10 см.), на другій таблиця посвідки. Виміри цілої поцілки 28,5 см x 22 см. Кожний стрілець стріляв до свого примірника поцілки, на якому опісля писар записував його ім'я й назвище. В цей спосіб кожний стрілець мав доказ своєї стрілецької справності. Ужиті влучі переховувались між письмами товариства.

Осібну групу друків творять **друки, звязані з викупом «Українського Городу» у Львові**. Для дослідника роботи около закупна цієї площі буде важна літографована **брошура** на правах рукопису автора І. Боберського під н. **«Город для українського населення у Львові»** 1911. р., ст. 23, арк-формату. Є там статистичні дані української шкільної молоді у Львові в 1911. р. Докладно описано, як і чому дійшло до заложення спілки, яка ви-

купила посілість при Стрийській вул. ч. 9. у Львові, та докладно зясоване становище спільників до справи «Українського Городу». З їх власних висказів на нараді пізнати спосіб думання цих визначних тоді громадян. Брошура відбита лишень в 20 примірниках. Вигляд усіх відозв і друків у справі жертв на купно «Українського Городу» до війни — це виключно помисли І. Боберського. В першу чергу маємо з кінцем 1912. р. афішки величини 20×32 см. На одній сторінці поменшений, красковий афіш зі здвигу в 1911 р., під сподом відділ руховиків чи руховичок, або Соколів в одностроях і напис поміж образцями: «Хто не купив ані одного квадратного метра, нехай оберне сю картку». На другій сторінці відозва в справі купна і знимки жертводавців на закуплених метрах площі. Зразків тих афішів маємо сім і так є у долині: 1) знимка руховиків С-Б при збірних вправах палицями, 2) руховики на здвизі в 1911 р. при вправах вільноруч, 3) чета Соколів у Тернополі з 1911. р. в одностроях, 4) чета учасниць-сокілок в одностроях із С-Б, яка вправляла на здвизі в 1911. р. В горішньому ряді пята з ліва це Олена Степанівна. 5) Рій руховичок С-Б при вправах хустинами, 6) учениці гімназії С.С. Василянок у Львові при прорусі, 7) Дружина копаного мяча сп. т. студентів високих шкіл «Україна» в 1911. р. На відворотній стороні відозва того самого змісту на всіх шістьох афішках, якої провідною думкою є, що «силу дає чоловікові власна земля і власний ґрунт». Цей ґрунт є потрібний українцям Львова. В горі поміщено знимки жертводавців на квадратних метрах: це є з ліва хлопчик Б. Ластовецький, що закупив 1 м^2 , на двайцятьох метрах кв. стоїть Кость Паньківський, якого московські сатрапи в часі війни вивезли в Росію, з права знимка пред-

ставляє три учениці гімназії С. С. Василянок у Львові, що купили 4 метри кв. По середині відозви знимка проф. І. Боберського, що стоїть на двадцять закуплених метрах паном Е. М. Р. з Одесси. В низу стоять на 17 метрах кв. Олена Степанівна і Дарія Навроцька, які репрезентують жіночу чету С-Б. По середині стоїть на 4 кв. метрах посол і містоголова Др. Льонгин Цегельський. В правому розі знимки членів «Українського спортивного кружка» при академічній гімназії у Львові, що закупили 25 метрів кв. На всіх шістьох афішках ці самі знимки. З початку 1914. р. маємо афішик сьомий, вимірів як попередні. На ньому малюнок І. Іванця, званого маляра Українських Січових Стрільців. Малюнок представляє козаків на конях, що ідуть здвж Дніпра. Це був проєкт афіша на здвиг в 1914. р. Виконаний в одній темно-синій красці. Під малюнком сокільські кличі, а по другій стороні відозва: «Не ридати, але дбати». Угорі знимка з гербу на прапорі Сокола-Батька, а по середині витинок з пляну Львова, що унаглядные топографічне положення «Українського Городу». Ці афішики призначені були не лише до розсилки поміж поодинокі особи, але їх приміщували по домівках українських товариств.

Дальше маємо друковані просьби о адреси, по яких можна б було звертатися за датками на викупно площі. З 1913. р. маємо відозву «Вино чи вода» до тих, що отягалися зложити жертву на викупно. Відозва оповідає про мешканців Іспагану, що рішилися подарувати Мурзі бочку вина. Кожний мав причинитися фляшкою вина до цього дарунку. Хитруни кожний приносив фляшку води місто вина. І так з дарунку повстала бочка води. Натяк на це, щоб не ждати на других, а самим пожертвувати. Відозва уложена дотепно. Крім цієї відозви маємо ще відозву під наголов-

ком: »Сміла пригадка«. Провідною думкою відозви: співаємо »душу, тіло ми положим за нашу свободу«, положім за свободу хоч 5 корон. З відозви »Вино чи вода« довідуємося, що за два роки вийшло 45.000 просьб о датки на викупно »Українського Городу«! В ювілейний рік 1914 вийшла відозва на кредовому і звичайному папері »Ділами не словами«, письмо до 22.771 українців. Відозва прикрашена погруддям Шевченка з його юнацьких літ, гербом з прапору С-Б, знимкою виду »Українського Городу« і знимкою вправ збірних в 1911 р. Зміст відозви як на афішках. На звичайній листівці маємо відозву »Уклінну просьбу в імені молодіжи«, яка до цього часу не мала власної площі для скріплення тіла і духа руханкою і руховими грами. З публичних площ, а навіть неужитків її зганяли й ображували її національну гідність. Як доказ вплати грошового датку висилано жертводавцям квадратів метри. Є це карточки формату листівки на півтвердому або тонкому папері — тонкі йшли за Збруч. На метрах з одної сторони є образець сокільських відділів або шкільної молоді, або здвигового афішу з 1911. р. в одній красці, а то і краскового. Крім цього ужито до розсилки ч. 62—64. »Вістей з Запорожа« з 30. XII. 1911, яке йшло за Збруч, як відозва до наддніпрянців. Це число, як також окрема однокарткова відозва, друковані на бібулковому папері, щоб поштова оплата менше коштувала та щоб не звертати уваги російської поліції. З тим самим призначенням друковано ч. 86. А. з 30. X. 1913. р. Для американських українців видруковано відозву з виказом американських жертводавців як »Додаток до Вістей з Запорожа« ч. 93 а. з 30. V. 1914. Числа примірників відозв і »Вістей з Запорожа« не мож нині ствердити.

По війні маємо три замітніші відозви. Одна

з 1927. р., друга з 1930. р. Обі друковані на одній сторінці, величини 4^о. Автором і укладчиком третьої відозви, що вийшла в осені 1933. р., був Др. І. Федів. Це новітньо зложена відозва, зігнена в трое на формат листівки. На 6 сторінках подає: погруддя основника «Українського Городу» професора І. Боберського, знимки з життя на «Українському Городі», знимку зі «Свята Рідної Школи», Окружне Сокільське Свято в 1929 р., знимку «Українського Городу» підчас свята «Українська Молодь Христові» в р. 1933., відозву «Безупинно вперед» та ситуаційний плян викупна «Українського Городу». Друковано її 3.000 штук.

Деякі друки йшли в край і за кордон протягом року в десятках тисяч примірників. Лишень в 9 місяцях 1913. р. пішло їх 40.050 штук. І хоч вони не приносили жертв у тій мірі, як повинні були, то все вони розрухували байдужих, освідомлювали несвідомих. Єднали розпорошених між чужинцями.

Аби придбати фонди, видав Сокіл-Батько 1912. р. трикутні марки заходом І. Боберського в ціні 4, 10, 20 і 70 сот. в красках зеленій, бронзовій, жовтій, темносиній і червоній. На значках напис 1/160, 1/64, 1/32, 1/8 квадр. метра на «Український Город» у Львові. По війні значків не розпродувано, а лишень в часі прилюдних збірок у Львові в р.р. 1931—35 прищиплювано жертводавцям до одягу.

«Союз Українського Сокільства за Кордоном» з осідком у Празі в звязку з викупном землі видав р. 1934. наліпку після малюнку М. Бутовича з закликом «Жертвуйте на український майдан у Львові».

Б. Афіші.

Здвигові афіші причинялися до поширення сокільських цілей серед українського народу. Роз-

силано їх в звязку зі здвигами поміж українців по цілому світі. Йшли на Східну Україну, до українських товариств в Америці, між сезонних робітників у Німеччину, по війні між наших переселенців, а також до славянських сокільських уладів.

I. На I. здвиг 1911. р. у Львові малював афіш мистець Івасюк Микола. Помисл подав I. Боберський. Малюнок величини 80×80 см. на папері 90×120 см., виконаний в 3 красках у літографії Піллер-Наймана у Львові в 5.000 примірниках. На темно-синьому, квадратному тлі видно льва з короною, що спинається вправо на скалу. Лев і скала в рожевому обручі, на якому видніє білими буквами клич: »Злукою і роботою здобуває нарід свободу«. В чотирьох кутах квадрату рожеві кружки на білому тлі. В горішних кружках клич: »Все вперед«, в долішних »Все враз«. Ті два зазиви стали кличем українського сокільства. Малюнок викликає у глядача сміливість і завзяття. Під малюнком синіми буквами напис: »I. Краєвий здвиг Соколів і Січий у Львові 10. вересня 1911«. Січий очевидно тих, які закладав Сокіл-Батько як свої філії, бо Січі, які стояли під кермою Др. К. Трильовського, відказалися взяти участь в Здвизі для того, що духовенство посвячувало прапор С-Б. Яких 1.000 примірників цього афіша, відбитого на кращому папері, розіслано по здвизі на окрасу домівок читалень і сокільських гнізд. Рисунок цього льва використала Боева Управа під час світової війни до відзнаки на шапку для Українських Січових Стрільців.

II. Потреби прилюдних виступів сокільської організації і спортових товариств викликали видання афішу заходом проф. I. Боберського, а накладом С-Б, який рисував інж. Роман Грицай. Афіш формату 95×50 см., прикрашений у горішньому правому розі головою українського лицаря з XIV.

в. Бородатий лицар з профілю глядить вліво. На голові шолом, що закриває карк. Малюнок на чорному тлі в прямокутнику. Ширина малюнку 26 см. $\times$ 36 см. довжини. На готових афішах друкарня добивала відповідний текст виступу. Користали з того афіша товариства у Львові і поза ним. Помисл рисунку був І. Боберського. Громадяни висловлювалися прихильно про афіш. Казали, що Сокіл-Батько навязує наші часи з часом нашої державности. Це була велика гадка.

III. На другий здвиг 1914. р. малював афіш також М. Івасюк за ціну 300 австр. корон після свого помислу. Афіш вийшов коштом Сокола-Батька й Українського Січового Союзу, бо оба улада уладжували Здвиг спільним коштом. Малюнок величини 80 $\times$ 85 см., верх круглавий, вимір паперу 123 $\times$ 94 см. Під малюнком напис: «Шевченковий Ювілейний Здвиг »Сокола Батька«, »Українського Січового Союзу«, »Тов. спорт. Україна«. Львів 28. VI. похід вправи 29. VI. змагання 1914«. Після договору між обома уладами в написи йшла перше назва Сокола-Батька на здвиговому афіші, за це на привітному вечері перед здвигом промовляв перший від Укр. Січового Союзу Др. К. Трильовський. Афіш літографовано в 5.000 примірниках у Піллер і Спілка у Львові. Поза Піллером і Найманом не було у Львові літографії, яка моглаб виконувати праці такого розміру. Тому, що маляр пізно виконав роботу, годі було афіш висилати до виконання у Відні. Найман, посадник Львова, знаний шовініст, зовсім не відмовився виконати замовлення, бож ходило о заробок. Навіть підпис фірми дав по українськи. Пятикрасковий малюнок представляє козацького сурмача на вороному коні в бігу. На степу трубить він на сполох. Зі заходу чвалає козацький відділ з витягненими списами в напрямі

Дніпра й могили Шевченка. На небозводі надтягають хмари.

IV. На обласний здвиг 1927. р. видав «С-Б» афіш в одній зеленій красці на папері величини імперіял після рисунку Ярослава Левицького в 2.000 примірниках. Рисунок представляє Сокола в повоєнному однострою (блюза запнята, на голові шапка-мазепинка з пером). Сокіл в одній руці держить прапор з написею «Сокіл», а другу підніс уверх. Закликає ставати під прапор. Рисунок має в собі розмах і силу. З ліва в низу птах сокіл підриває крила до лету. Цей афіш послужив на обласне сокільське свято у Львові в 1928 р. в пам'ять погибших у боях Соколів.

V. На здвиг 1934. р. намалював афіш після власного помислу мистець Павло Ковжун за ціну 200 золотих. Афіш на папері величини імперіял виконало українське заведення Євгена Чучмана у Львові в 3.000 примірниках. На чорному, чотирокутному тлі в еліпсі, що переходить від краю відтінки синьої краски в біле тло еліпси у внутрі, сидить золотий сокіл на числі 40 з піднесеними крилами, а в дзьобі держить символ чотирьох десятків літ. Це стовпчик з чотирма поперечинами до вилазу, на яких з одного боку по круглій кульці золотий, себто число замкнених десятиліть праці сокільської організації. Під числом 40 два тягарці, зложені навхрест. В горі направо червоні букви BBBB (Все вперед, всі враз) на чорному тлі. Під еліпсою червоними, синіми і чорними, в білому обрамуванні, буквами напись: «1894 III. 1934 Краєвий здвиг українського сокільства у Львові 30. VI. — 2. VII.» Напис виконаний великими буквами. Рисунок і краски збуджують в глядача чувство творчої краси, глибини думки і застанови над символікою.

В. Листівки.

Листівки видавано як краскові образці, або як знімки з сокільського життя. Призбирав я їх 57 штуки та це неповне число. Видали їх «Сокол-Батько», основана Соколами в 1904 р. крамниця «Сокільський Базар» у Львові, «Сокол» у Тернополі, Стрії, Винниках, «Сокол V.» Замарстинів у Львові, «Український Сокільський Союз за кордоном» (у Празі). Деякі картки появилися приватним накладом.

З листівок, виданих Соколом-Батьком, маємо в першу чергу: 1) «Музичний листок» з нотами і словами сокільського маршу Ярослава Вінцьовського (псевдонім Ярославенко). Появилася вона як картка, зігнена в дві злучені листівки в 1902. р.

Р. 1903. видано 10 зразків листівок, виконаних красками літографом Андрієм Андрейчином у Львові як льоси фантової льотерії. Ця льотерія мала придбати фонди на будову сокільні і другі цілі товариства. Хоч була ухвала видати їх 40.000 штук, то появилися вони лиш у 20.000. Як льоси пішло їх 7.000, а в розпродаж на здвиг в 1909. р. в Стрії приготовано їх 8.000 з написами: «Гаразд» і «На спомин злету в Стрії». Дві картки, 2) і 3), це знімки з веж на коні, які будували руховики в Соколі-Батьку. Між руховиками бачимо Семотюка Юрка (учителював руховиком коротко в Катеринодарі в середній школі, а відтак з р. 1909 в академічній гімназії у Львові), Будзиновських: Леонарда й Осипа, Франка Тараса. Слідуючі листівки зі згаданих 10, картки в красках: 5) Сокол в однострою з жовто-синім прапором на тлі Львова, 5) могила й хата Т. Шевченка, 6) «Запорожець», 7) «Козацький пушкар», 8) «Військовий писар», 9) «Козачка», 10) «Кобзар-сліпець». Нариси 6—10 взяті з альбому Васильківського і Самокиша «Із козацької старини».

Живі всі ці листівки змістом, теплі рідною минувищиною, мали виразне виховне значіння.

Р. 1911. по І. Краєвім Здвизі відкупив Сокіл-Батько серію 5 карток знімок з І. Здвигу від приватного видавця. Це знімки з сокільського походу вулицями Львова. Це є: 11) Відділи міських Соколів, 12) Січова чета в народніх одягах з Денисова, 13) Кінний відділ сільських соколів, 14) Президія і гості, 15) Кінна чета Сокола-Батька. Знімки роблені, як похід йшов вул. Академічною.

Своїм коштом видає І. Боберський у хосен Сокола-Батька при кінці 1911. р. 16) листівку в красках, відбитку лицевої сторони прапора С-Б з гербом Галицької України і кличем »Все вперед«. Льва на прапорі малював О. Зіновев у Парижі.

В 1913. р. появилися ще дві нові листівки заходом І. Боберського. 17) Газда стоїть на площі С-Б, поділений на квадратів метри, а під сподом новорічні желання з зазивом жертвувати на викупно »Українського Городу«. 18) Сокіл верхом на коні держить прапор з кличем »Всі враз«.

З життя Соколів маємо 19) листівку з четою Соколів, що брала участь у здвизі в Празі 1912. р.

20) Листівка з мапою України, яка подає важніші історичні місцевости. Видана 1912. р. в 5000 примірниках. 21) Плян Львова на листівці. Обі картки 20. і 21. в красках виконані у Відні. Рисунки виконав інж. Роман Грицай. Помисл І. Боберського.

22) »Сурмач« у красках, листівка, відбитка зі здвигового афіша в 1914. р., малюнок М. Івасюка доповняє довоєнні листівки, видання Сокола-Батька, кошти покрив І. Боберський. Вийшли два видання.

Р. 1928. друковано листівку 23) Сокіл руховик пнеться на скалу, на верху якої сидить со-

кіл-птиця. Це рисунок Ярослава Левицького з наголовної картки «Сокільських Вістей». Заходом В. Гафтковича друкував С.-Б. 5.000 штук в бронзовій і чорній красці.

В р. 1929, видав «С.-Б.» 24) рисунок Мирона Левицького, проект С. Гайдучка в 3000 примірниках. Рисунок представляє руховика, що підніс тягар, закінчений числами літ 1894—1929.

На здвиг 1934. р. видав «С.-Б.» заходом Ігора Федева листівки з погруддям 25) В. Нагірного, 26) І. Боберського, 27) С. Горука. Рівнож видав 28) і 29) здвиговий афіш, малюнок Павла Ковжуна в красках і одній, бронзовій красці. З листівок 25—28 вибито кожної по 1.500 штук. Значити треба, що ці листівки виконала бездоганно українська фірма Євгена Чучмана у Львові.

«Сокільський Базар» (нині «Союзний Базар») у Львові, видав листівки 30) і 31) Сокола і Сокілки в празничному, сивому однострою. Це було по р. 1905. Крім цього видав серію 32)—41) листівок з народніми вишивками, знакованих сокільським знамям. Перед 1910. р. видав листівку 42) рисунок Т. Гриневича: хорунжий з сокільським прапором на тлі Львова та 43) листівку, помислу О. Островського: сокіл держить у кігтях сокільське знамя на тлі липових листків.

Поза Львовом Сокіл в Стрії видав 44) листівку зі знимкою учасників попису «Сокола» в Стрії 1906. р. Бачимо там руховиків і руховичок стрийського гнізда і гнізда в Добрянах біля Стрия.

Сокіл у Тернополі ширив сокільську думку знимками з відділів своїх руховиків, руховичок, веж. Листівки 45) і 46) представляють групу руховичок і відділ руховичок при вправах палицею. Листівки 47) і 48), це вежі руховиків на столі. Листівка 49) подає слова сокільського маршу, а 50) представляє дім «Міщанського Брацтва» в Тер-

нополі, в якому міститься Сокіл зі своєю домівкою.

Сокіл у Винниках представив на листівці 51) дуту оркестру свого гнізда і 52) чету в одностроях 1913. р.

На листівці 53) Сокола Бібрка, бачимо хорунжого з прапором гнізда в пам'ять прапорового свята 1912. р.

Невідомо хто видав 54) листівку зі світлиною гнізда Угнів 1914. р.

Сокіл V. у Львові видав листівку 55) в 1936. для придбання гроша на будову сокільні. На листівці в сталевій красці сокільське знамя на тлі тризуба, обрамоване лініями щиту. Під сподом букви В.В.В.В.

«Український Сокільський Союз за кордоном» з осідком у Празі, видав дві листівки: 56) погруддя Др. М. Тірша і 57) погруддя І. Боберського. Листівка з Тіршом видана 1932. р. з нагоди 100-ліття його уродин. Тоді видав Союз таку ж добродійну марку. Видана листівка з погруддям І. Боберського в 1934. р., після світлини з Канади в 1932. р.

Г) Відзнаки.

До агітації за сокільською організацією і до вишколення в солідарності й лучности служили **відзнаки**. Маємо відзнаки биті в металі й відзнаки на полотні до однострою. Металеві відзнаки стали появлятися р. 1895. в зв'язку з сокільським одностроєм, відтак слідували памяткові відзнаки зі здвигів.

1. З 1895. р. маємо овальну пряжку до рем'я з монограмом »Р. С.« (»Руський Сокіл«). Вона вибивана в бронзі, позолочувана. Виміри 8 і 6 см.

2. Позолочуваний сокіл в леті з тягарцем у кігтях служив до шапки першого однострою. Но-

сили ойго на синій рожечці. На нім стреміло соколине перо. Розпняття крил 42 мм.

3. Кулисті повні спинки з вибитим левиком, що спинається на скалу, звернений вправо. Їх вживано до ковнірця й до рукавів. Були ще й витинані спинки, де лев в колі спинається на скалу. Цих спинок вживалося весь час до однострою по 1918. рік. Спинки мали в промірі 25 міліметрів.

4. Витинаний левик до шапки, величини левика на спинках, служив до сірого однострою при шапці від 1906. р. На синій рожечці він заступив сокола з 1895. р. Левики і спинки з бронзу часом позолочувані. Нетреба забувати, що лев, це герб галицько-володимирівського князівства. Хто видавав і виконував ці відзнаки, з протоколів засідань старшини С-Б не можна вивідати. На спинках є напис В. Гнаткевич. Це український кравець у Львові, що шив перші однострої.

5. Лев на щиті з млаво-голубим тлом, вимірів 7 см. на 5 см. служив соколам як відзнака на протипожежний шелом від р. 1906.

6. Левики емаліовані, як шпильки до краваток, жіночі брошки, видання «Сокільського Базару» в р. 1904., носили широкі круги громадянства при цивільному одязі як національні відзнаки. Рисунок левика доволі скромний.

7. Жовто-синя напись вязаними буквами «Сокіл» на білому тлі з кавчуку, це видання «Сокільського Базару». Носили його члени сокільського уладу до цивільного одягу. Форма відзнаки кругла, проміру 12 міліметрів.

8. Відзнака — «сокіл в леті» держить в кігтях емаліований на синьо щит зі золотою написю «Сокіл», це також видання «Сокільського Базару» для членів сокільського уладу. Щит прибраний зеленими листками липи. Розпин крил сокола 3 см., щит з листками 2×2 см.

9. Відзнаку здвигу на 1914. р. виконав інж. Роман Грицай по помислі І. Боберського. Вона є форми трикутника, що прибраний з боків півколесами. В півколесах букви С-Б, УСС, СТУ, себто уладів: Сокіл-Батько, Український Січовий Союз, Спортове Товариство «Україна», які уладжували здвиг. В середині трикутника напис «Шевченковий здвиг 1914, 28. VI.». Бито у Відні коштами Сокола Батька й Українського Січового Союзу 10 тисяч штук на білому металі, 100 штук у міді. Вимір 35×35 міліметрів. Форму трикутника взято, аби кожний міг обернути відзнаку так, що його товариство є на верху.

10. Відзнаку під назвою «Соборна Україна» видав р. 1917. і 1918. І. Боберський накладом «Вістей з Запорожа» у Відні. Помисл І. Боберського виконав артист-маляр Юліян Буцманюк: Св. Михайло (знак Київа) з мечем, зверненим скосом уверх, держить лівою рукою щит, на щиті лев (знак Львова). Вгорі напис «Україна» внизу «1917. 20. XI.», себто дата проголошення України окремою державою. Вимір щита $3 \times 2,5$ см. Карбовано їх в сірому металі й бронзовому. Карбовані в сріблі мають внизу цифру 1917, а на відворотній стороні вибиті слова: «Українці мусять лучитися як українці для оборони прав українського народу». — Михайло Грушевський в році свободи України 1917.». Вже в р. 1917. пішло цеї відзнаки 30.000 штук між українцями в австрійській армії, що носили її з збоку на шапках й опри другі пам'яткові відзнаки. **За дохід з цієї відзнаки викупив І. Боберський один уділ під Український Город 1918. р.** Згадати хочу, що носили її в Українській Галицькій Армії стрільці та старшини з браку державної військової відзнаки.

11. Рожечка на шапку. В звязку зі зміною однострою, ухваленого краєвою анкетою з 1923. р.,

придумав проф. Федусевич відзнаку на шапку, яка нагадувала рожечку ношену в українській армії. Посередині рожечки на синьому емаліованому тлі буква »С«. Береги рожечки вокруг золотисті. Промір рожечки 3 см., промір емаліованого круга 2 см. Відзнака, щодо ціни дорога, виконана в кількох примірниках, була передвчасна. Ніхто не був взмозі в повоєнному лихолітті справляти одностроїв.

12. Букву »С« бронзову, висоти 2 см. носили при одностроевій шапці. Можна було її дістати по крамницях, що торгували відзнаками пожежних товариств.

13. Щит із соколом, на якому сокіл в леті держить тягарець, а в низу напис »Сокіл«. Пять букв цього слова вязані між собою. Вимір 32×32 мм. Чеканено їх в жовтому металі 1000 штук. Виданням займався Н. Яців.

14. Подібний щит виконав рисівник Андрейчин в красшому виді, а напис прибрав листками калини. Вимір 30×26 мм. Цеї відзнаки карбовано 3.000 штук. Виданням займався Н. Яців. Відзнака ця, як і відзнака 13, служили до шапки при сокільському однострою.

15. Відзнаку 14. видано також в поменшеній формі на білому металі до ношення при цивільному одязі. Виміри 13×11 міліметрів, а розійшлося її 1.000 штук. Додати мушу, що ношення відзнак натрапляло на заборону адміністраційних чинників.

16. »Сокіл« у Станиславові видав р. 1932. пам'яткову відзнаку з нагоди свого 30-ліття. Це металевий чотирикутник 25 на 22 мм., в якому людина відважає плиту, а знизу підноситься рука по сонце. Вгорі напис »Станиславів«, внизу »1902 Сокіл 1932.«

17—19. Це відзнаки на здвиг в р. 1934. поми-

слу і рисунку Павла Ковжуна. Видав їх Сокіл-Батько.

17. Памяткова відзнака для громадян з нагоди здвигу. Це щитик з білого металю, а на ньому птах-сокіл, що нагадує орли візантійської паволоки, держить в дзьобі китицю ягід-каліни, а в кігтях число 40. Під числом пара тягарців навхрест. Вимір $2 \times 1,5$ цм.

18. Відзнака для учасників у здвигових вправах. Круглавий щит з врізами, виміру 3 цм. на 2,3 цм., карбований на білому металі; має рисунок сокола після здвигового афішу. Відзнаки 17 і 18 розійшлися в 8.000 штук.

19. Відзнака, призначена для руховиків змагунів. Це той сам сокіл зі здвигового афішу, лиш ажуровий і без щиту та позолочуваний. Поза виконаним взором не появився.

Так малиб ми карбованих в металі 19 відмін відзнак.

Відзнаки, ткані з вовни, або на полотні, це впершу чергу ленти $2\frac{1}{2}$ метра довгі, синьої краси, ширини 8 цм. Жовтими нитками вишиті великі букви «Сокіл» і дана місцевість. Такі ленти носили і «Січи» філії С-Б. Ленту перевішували через правий барк і спинали над лівим бедром, так що вона переходила через грудь і плече. Носили її сільські гнізда при виступах в народній ноші, так чоловіки, як жінки. Ленти впроваджено з розвоєм гнізд по селах, себто з 1903. р. Виробом їх займалися ткачі в Коломиї. Деякі гнізда носили жовто-сині ленти.

Нашивки на вилоги до повоєнного однострою ткані в 1927. р. на полотні. На темносиньому тлі пара жовтих тягарців навхрест, а на перехрестю буква «С» також жовта. Тканина ширини 2 цм., довгота тягарців 5,5 цм.

Знак на руханкову сорочку, який пришивається-

ся на сорочку посередині грудей, вийшов 1928. р. заходом Н. Яцева. Видав С-Б. На білому тлі ви-ткані повязані зі собою букви слова »Сокіл«, при чому »С« і »Л« теорять круги. Промір круга 6,5 см.

Пожежники при пожежнім однострою носили відзнаки загально прийняті пожежниками, тому їх тут не згадую. Про них читач знайде в виданню ч. 36: »Ноша Сокола пожарника«.

Однострої та прапори теорять кожен для себе окремий діл, як сокільські відзнаки. Проте їх в тім огляді не згадую.

Так виглядали видання нашого сокільства. Коли взяти на увагу тяжкий ритм українського життя, повільну цікавість для поступу навіть серед свідомих верств громадянства, недоцінювання руханки для виховання народу, то очевидно, не можна було більше зробити. Колиж порівняємо рік 1887 з роком 1937, спостережемо, що громадянство поступило, що уміє вже оцінити працю товариств для виховання молоді рухом в здоровлю, характерности, витривалости і лучности. Ідемо вперед, хотяй поволи.

При цьому описі переглянув я: протоколи засідань »Старшини С-Б« від р. 1894. по 1937., друковані, річні звіти С-Б, »Вісти з Запорожа« і »Сокільські Вісти«. Засягав вияснень: побр. Я. Ярославенка, І. Боберського, М. Тріля. Приглядався і брав участь в роботі особисто від р. 1905, так, що міг я опертися о свої власні спостереження і переживання.

Львів, дня 3. жовтня 1937.

2р. 65к.
(1986)

1281

Львів. Віслютека
АН. УРСР

1281^y
P.11

Shiggaek C.

1116 11172